

yıl Osmanlı Türkleri'nin hâkimiyetinde kaldı. Bu süre içerisinde Beytülâhm Kilisesi varlığını korudu. Zaman zaman Avrupa'daki hıristiyan krallar bu kilisenin bakım ve onarım işlerine yardımcı bulundular. Ancak Beytülâhm'deki farklı hıristiyan cemaatlerin arasındaki mücadeleler kilisenin zarar görmesine yol açtı ve milletlerarası sürtüşmelere sebep oldu. Kiliseden 1847'de çalınan gümüş yıldız Kırım Savaşı'nın çıkmasında rol oynayan etkenlerden biridir. Bütün bu durumları göz önünde bulunduran Türk idareciler, kiliseyi çeşitli hıristiyan cemaatleri ve onların âyin düzenlerine göre bölümlere ayırmaya mecbur kaldılar ve bu uygulama günümüze kadar devam etti.

1948'e kadar Beytülâhm'de nüfusun çoğunluğunu hıristiyanlar oluşturmaktaydı. Bu tarihte İsrail'den kaçan Arap göçmenlerin buraya sığınmasıyla durum değişti. 1967'de Beytülâhm'i İsrail savşsız olarak işgal etti. 1973'te şehirde aynı adı taşıyan bir üniversite kuruldu. Şehrin nüfusu 1978'de 9000'i Filistinli mülteciler olmak üzere 34.000 idi. Bu sayı 1980'de 25.000'e düşmüştür. Beytülâhm ve üç ilçesinde müslümanlardan başka Roma Katolik, Grek Ortodoks, Süryânî Ortodoks, Süryânî Katolik ve Melkitler dışında çeşitli Protestan mezhepleri, Mârûnîler ve hıristiyan Ermeniler vardır. Öte yandan şehir, özellikle Hz. İsa'nın doğumu (Christmas) kutlamalarında (Latin Katolikleri'nde 24-25 Aralık'ta, Ortodokslar'da 6-7 Ocak'ta, Ermeniler'de 19-20 Ocak'ta) birçok hıristiyan tarafından ziyaret edilmektedir.

BİBLİYOGRAFYA :

Nesâî, "Şalât", 1; *Grand Dictionnaire Universel du XIXe siècle*, Paris 1867, II, 647-648; DCR, s. 136; Madeleine S. — J. Lane Miller, *Black's Bible Dictionary*, London 1973, s. 69; Yâkût, *Mu'cemül-büldân*, Kahire 1906, II, 323-324; A. Malet — J. Isaac, *Le Moyen Age*, Paris 1926, s. 247-248; Ch. Guignebert, *Jésus*, Paris 1938, s. 94-102; E. Renan, *Vie de Jésus*, Paris 1944, s. 12; *Libraire Hachette*, Paris 1950, s. 521; *La Genèse* (trc. R. De Vaux), Paris 1951, s. 160; M. F. Unger, *Unger's Guide to the Bible*, New York 1975, s. 451; L. H. Grollenberg, *The Penguin Shorter Atlas of the Bible* (trc. M. F. Hedlung), USA 1959, s. 80, 131, 214, 220, 227, harita 2, 3, 4, 6, 9; *Kâmûsü'l-a'lâm*, II, 1426; *Mv.Fs.*, I, 457-463; *Gr.E.*, VI, 524; Fr. Buhl, "Beytüllahim", *IA*, II, 591; J. Sourdel-Thomine, "Bayt Lahm", *EI²* (Fr.), I, 1175-1176; a.mif., "Beyt-i Lahm", *İDMİ*, V, 196-197; M. A. Yonah — E. Orni, "Bethlehem", *EJd.*, IV, 741-748; L. B. Paton, "Canaanites", *ERE*, III, 184; G. A. Barton, "Milk", a.e., VIII, 637.

ABDURRAHMAN KÜÇÜK

BEYTÜLAHZÂN

(بيت الاحزان)

Divan edebiyatında,
Hz. Ya'küb'un oğlu Yûsuf'tan
ayrı düştükten sonra
hayatını ıstırap içinde geçirdiği ev için
kullanılan bir tabir.

"Hüzün ve keder evi" mânasına gelen Beytülahzân'ın, Ken'ân ili olarak anılan Suriye'de Şam (Dimaşk) ile sahil arasında bir kasabada olduğu rivayet edilir. Bey-i Ahzân, Beytülhüzn ve Külbe-i Ahzân Beytülahzân'la aynı mânaya gelen diğer terkiplerdir. Azmizâde Hâleti'nin, "Sen idin Külbe-i Ahzân'a koyan Ya'küb'u / Ayırıp Hazret-i Yûsuf gibi göz nûrundan / Getirip aşk-ı ilâhîyi gönül hânesine / Kapıdan baktırayım ey gam-ı dünyâ seni ben" mısralarında görüldüğü gibi bu tabir mecazen "dünya" anlamını da taşır. Hz. Ya'küb'un on iki oğlu içinde en güzeli ve en akıllısı olan Yûsuf'u babası çok sevdiği için diğer kardeşleri onu kıskanırlar ve bu yüzden kendisini ortadan kaldırmaya karar verirler. Bir gün Yûsuf'u gezmeye götürme bahanesiyle babalarından izin alırlar ve daha önce kararlaştırdıkları gibi sahrâda bir kuyuya atarlar, babalarına da onu bir kurdun yediğini söylerler. Oğlu Yûsuf'un hasretiyle durmadan ağlayan Hz. Ya'küb'un gözlerini perde iner. İzzet Molla'nın, "Maksûd kolaylıkla azizim ele girmez / Çeşm etdi fedâ Yûsuf'a Ya'küb-ı mahabbet" beytinde buna işaret edilmektedir.

Divan şairleri kendilerini Hz. Ya'küb'a benzeterek sevgiliden uzakta geçen günlerini Külbe-i Ahzân'da geçirmiş sayarak bu mânaya gelen diğer terkipleri de başta teşbih, telmih, mübalağa ve istiare olmak üzere birçok edebî sanat için kullanırlar. Sünbülzâde Vehbî'nin, "Gam-ı hicrân beni hem-hâlet-i Ya'küb edeli / Girye vü nâlišime Külbe-i Ahzân ağılar" beyti bu düşüncenin şiire aksetmiş bir örneğidir.

"Yûsuf u Züleyhâ" mesnevilerinde Hz. Ya'küb'un Külbe-i Ahzân'a kapanması, günlerini orada geçirmesi, gördüğü rüyalar, Cebrâil ile konuşup teselli araması ve Hz. Yûsuf'un Mısır'a gelen bir Ken'ânlı'dan memleketini, babasını ve kardeşlerini sorması, bu kişinin Ken'ân iline döndükten sonra Beytülahzân'a varıp başından geçenleri Hz. Ya'küb'a anlatması ayrıntılı olarak ve müstakil başlıklar altında işlenmiştir.

BİBLİYOGRAFYA :

Dihhudâ, *Luğatnâme*, "Beytül-hüzn" md.; *Türk Luğatı*, I, 828; *Kâmûsü'l-a'lâm*, II, 1425; Levend, *Divan Edebiyatı*, s. 114-115; Mustafa Nihat Özön, *Edebiyat ve Tenkit Sözlüğü*, İstanbul 1954, s. 39; Yahya Bey, *Yûsuf ile Zelhâ* (nşr. Mehmed Çavuşoğlu), İstanbul 1979, s. 39-41, 88-90; İskender Pala, *Ansiklopedik Divân Şiiri Sözlüğü*, Ankara 1989, I, 150; *TDEA*, I, 420-421.

MUSTAFA İSEN

BEYTÜLATİK

(bk. KÂBE).

BEYTÜLHARAM

(bk. KÂBE).

BEYTÜLHİKME

(بيت الحكمة)

Ortaçağ
İslâm ilim ve kültür tarihinde
tercüme ve yüksek seviyedeki
ilmî araştırmaların yapıldığı
merkezlere verilen ad.

İlk defa kimin tarafından ve ne zaman kurulduğu tartışma konusudur. Kaynakların çoğunda Abbâsî halifelerinden Me'mûn tarafından 830'da Bağdat'ta kurulduğu zikrediliyorsa da bunun düşünce ve teşebbüs olarak Mansûr dönemine (754-775) kadar uzandığı anlaşılmaktadır. İslâm coğrafyasının genişlemesiyle müslümanların Helenistik, İran, Hint ve diğer kültürlerle temasları sonucu bunlara karşı kendilerinde geniş bir ilgi ve merak uyanmıştı. Ayrıca bu farklı kültürler arasında ortaya çıkan birtakım sürtüşme ve tartışmalarda müslümanlar kendi inanç ve düşüncelerini tutarlı bir şekilde savunmak ve İslâm'ın üstünlüğünü göstermek için bu kültürleri çok iyi tanımak zorundaydılar.

Bu gibi sebeplerden ötürü antik dünyanın bilinen ilmi ve felsefî eserlerini Arapça'ya çevirmek ihtiyacı doğdu. Beytülhikme kuruluncaya kadar bu alandaki çalışmalar bazı şahısların, prens ve halifelerin özel merakı çerçevesinde bir asırdan fazla bir zaman içinde şahsî faaliyetler olarak devam etti. Bu alanda ilk teşebbüste bulunan Emevî prenslerinden Hâlid b. Yezîd b. Muâviye'dir (ö. 85/704). Hâlid tıp, astronomi (astroloji ile karışık), kimya (simya ile karışık bir şekilde) gibi ilimlere merak salmış ve bu konularda yazılmış Grekçe ve Koptça eserleri İskenderiyeli birer rahip olan Staphon ve Maraianos'a tercüme ettirmişti